

INLEIDING

'Veel mensen, en volkeren, zijn min of meer bewust de mening toegedaan dat "elke vreemdeling een vijand" is. Meestal ligt die overtuiging ergens diep weggestopt, als een sluimerend virus; ze komt alleen in losse, toevallige reacties tot uiting en leidt niet tot een samenhangend gedachtesysteem. Maar als dat wel gebeurt, als het onuitgesproken dogma het uitgangspunt van een sluitende redenering wordt, dan staat aan het eind van de keten het Lager (Duits voor 'kamp'). Het Lager is het product van een met uiterste consequentie in praktijk gebrachte wereldbeschouwing; zolang die wereldbeschouwing bestaat, dreigen ons de consequenties. De geschiedenis van de vernietigingskampen dient door ieder mens begrepen te worden als een sinister alarmsignaal.'

Dat schrijft de Italiaanse jood Primo Levi, die Auschwitz overleefde, in het voorwoord van zijn boek *Is dit een mens?*. Volgens Levi zijn de kampen veel meer dan een zwarte bladzijde uit de geschiedenis die zich meer dan een halve eeuw geleden heeft afgespeeld. Wat toen kon, kan ook nu nog. Daarom was het voor Levi, die in 1987 zelfmoord pleegde, van belang te getuigen, te waarschuwen.

Met dit boek wil ik als kleinzoon van Arthur Vanderpoorten, die aan tyfus bezweek in het concentratiekamp van Bergen Belsen, dit getuigenis verderzetten. Ik wil aantonen dat er nog altijd ideologieën bestaan die vreemdelingen of andere mensen beschouwen als vijanden en menen hun toevlucht te mogen nemen tot geweld en onverdraagzaamheid. Die ideologieën situeren zich aan de uiterst rechter- maar ook aan de uiterst linkerzijde van het politieke spectrum. Ik verzet mij tegen al die extremistische ideologieën.

Vlaanderen heeft vooral te maken met onverdraagzaamheid vanuit extreem-rechtse hoek. Natuurlijk zijn er grote verschillen tussen het nazisme en hedendaags extreem-rechts. Hedendaags extreemrechts is zelfs amper nog de ideologische erfgenaam van het nationaal-socialisme uit het Derde Rijk. En natuurlijk zit Europa met hedendaags extreemrechts nog niet aan het eind van de keten, het Lager.

Maar extreemrechts is vandaag in Europa en in Vlaanderen weer uitgegroeid tot een krachtige politieke beweging. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 kwam het Vlaams Blok in Vlaanderen weer versterkt uit de stembus.

En extreemrechtse formaties als het Blok beschouwen ook vandaag een mens nog niet als een mens. Zoals het nazisme het onderscheid maakte tussen Übermensen en

Untermenschen, tussen Arische en joodse mensen, maakt hedendaags extreemrechts een onderscheid tussen een autochtone mens en een allochtone mens, tussen een volbloed Vlaming en een ingeweken Noord-Afrikaan. Levi's vraag *Is dit een mens?* krijgt bij extremistische formaties zoals het Blok niet zomaar en vanzelfsprekend een bevestigend antwoord.

Met dit boek wil ik getuigen, en wil ik voor de denkbeelden van extreemrechts waarschuwen. Ik wil er, niet alleen vanuit mijn persoonlijke geschiedenis maar ook vanuit mijn verantwoordelijkheid als Vlaams Minister-president, tegen strijden. Want Vlaams extreemrechts bezwaart in belangrijke mate het imago van Vlaanderen in het buitenland. Uit een recent grootschalig onderzoek van het studie bureau Inra bij opinieleiders in tal van Europese en niet-Europese landen bleek dat Vlaanderen 'te zeer geassocieerd wordt met etnische conflicten en racisme, separatisme en politiek extremisme (Vlaams Blok) hetgeen een grote bedreiging betekent voor het toekomstige Vlaanderen.' Het onderzoek bracht aan het licht dat Vlaanderen relatief weinig bekend is in het buitenland. Het is des te ergerlijker te moeten vernemen dat het imago van Vlaanderen negatiever wordt naarmate Vlaanderen beter bekend is.

In het Nederlandse Valkenburg heeft de Vlaamse regering op 4 en 5 mei 2001 beslist de strijd tegen extreemrechts in Vlaanderen op te voeren. Die beslissing werd op een onverdacht moment genomen.

Het Vlaams debat naar aanleiding van het ontslag van Johan Sauwens, die de misstap beging te verschijnen op de viering van de vijftigste verjaardag van het Sint-Maartensfonds, heeft ertoe geleid dat de democratische partijen de rangen tegen extreemrechts hebben gesloten. De affaire rond het Sint-Maartensfonds dat vooral gewezen oostfrontstrijders groepeerd, heeft ook aangetoond welke diepgewortelde emoties het oorlogsverleden in Vlaanderen en België nog losweekt.

Ik ben ervan overtuigd dat de strijd tegen extreemrechts pas kan worden gewonnen wanneer Vlaanderen erin slaagt in het reine te komen met dat verleden. Al herhaalde keren, enkele maanden geleden nog in mijn manifest *Vooruitzien*, heb ik voor verzoening gepleit. Verzoening kan je niet opleggen of afdwingen. Je kan ze wel proberen te stimuleren, er een gepast kader voor creëren. De toekenning van de Prijs van de Vlaamse regering aan de Groep Voorwaarts, een verzoeningsgezinde groep intellectuelen van uiteenlopend gezindte, illustreert dat mijn oprechte hoop op verzoening door de hele Vlaamse regering wordt gedeeld.

Over hoe de democratie extreemrechts moet aanpakken, werd al heel wat geschreven en gediscussieerd. Na elke verkiezingsoverwinning van het Vlaams Blok word je overdonderd met analyses en commentaren over de aanpak van extreemrechts. Er verschenen al verschillende boeken over het fenomeen. Ik durf niet te stellen dat ik ze allemaal gelezen heb. Maar bij enkele auteurs aanhalen vond ik goede ideeën voor mijn boek. Marc Spruyt schreef met *Wat het Vlaams Blok verzwijgt* en *Grove borstels* leerrijke werken waarin hij het Vlaams Blok ontmaskert als een wolf in schapenvacht. En rond kerstmis 2000 verscheen in *De Standaard* een reeks lange opiniebijdragen van Manu Claeys, onder de titel *Het Vlaams Blok in elk van ons*. Ze werden later in boekvorm uitgegeven. Claeys stelt dat het Vlaams Blok geknipt is voor Vlaanderen en omgekeerd, omdat die partij of althans haar gedachtegoed aansluit bij de Vlaamse volksaard. Die stelling is vatbaar voor kritiek. Maar Claeys legt wel een vinger op een wonde: de Vlaamse burger is mee verantwoordelijk voor het succes van het Vlaams Blok. Claeys schrijft zinnige dingen over burgerzin en de mensenrechten die gepaard horen te gaan met mensenplichten. Hij wijst niet alleen de individuele Vlaming op zijn verantwoordelijkheid, maar ook de overheid, het onderwijs, de media, de ouders. Veel van zijn ideeën sluiten aan bij wat ik over wederzijds respect schreef in mijn manifest *Vooruitzien*.

Een derde auteur publiceerde in juli 2001 een essay waarin hij het Blok op een zeer ongebruikelijke manier benadert: Filip Rogiers verklaart in *Eigen schuld eerst* het succes van het Blok (ook) vanuit een opeenstapeling van verkeerde analyses door de 'democratische' partijen, het klassieke middenveld, veel academici en journalisten. Rogiers betoogt hoe op basis van die verkeerde analyses foute en contraproductieve initiatieven werden genomen ter bestrijding van extreemrechts.

Ondanks al die geschriften, debatten en boeken over het Vlaams Blok, roepen veel verstandige mensen op om het Vlaams Blok dood te zwijgen. Hoe meer je erover praat, hoe sterker het Blok wordt, luidt de redenering. Mijn collega Steve Stevaert verwoordde het in een interview (*De Morgen*, 21 mei 2001) als volgt: 'Een systematische discussie over extreemrechts heeft geen enkele zin en werkt contraproductief. Je dóet iets, of niet.'

Voor een keer ben ik het met Steve niet eens. Het ligt misschien aan mijn advocatenhart, maar ik kan het niet opbrengen over iets zo gevaarlijk als het Vlaams Blok niet te debatteren om tactische redenen. Zo'n houding stuit me als humanist, democraat en liberaal tegen de borst: het moet mogelijk zijn met rationele argumenten en een intelligent betoog mensen, burgers, kiezers ervan te overtuigen dat ze risico's lopen door het Blok te steunen. Wat is het

nut van een democratie als je het te gevaarlijk acht over bepaalde onderwerpen een debat aan te gaan?

Ik kreeg voor mijn standpunt steun van Régine Beer, ook een Auschwitz-overlevende, die zich tot taak heeft gesteld te getuigen over haar ervaringen. In de nasleep van de affaire Sauwens schreef ze me op 15 mei 2001 het volgende: "Terwijl het Vlaams Blok almaar groeit, leven veel jongeren met angst voor de toekomst. Er niet over spreken, is nefast gebleken. Vandaag ziet men waar een tactiek van stilzwijgen toe leidt."

Hoe heb ik dit boek dan opgevat? In een eerste deel schets ik het probleem dat extreemrechts voor de democratie betekent. Eerst neem ik de draad van het verleden op. In *Vooruitzien. Ideeën voor een kleurrijk Vlaanderen* pleitte ik al voor een herwaardering van het vak geschiedenis op school. We weten nog te weinig over de Tweede Wereldoorlog. We weten te weinig over de dodenkampen en over hoe het mogelijk is geweest dat het onvoorstelbare toch mogelijk werd. We weten ook te weinig over de achtergronden van de collaboratie en de repressie in eigen land. We weten te weinig over hoe heel die geschiedenis tot vandaag doorwerkt.

Vervolgens kijk ik over de grenzen naar de opkomst en de groei van extreemrechts in Europa. In verschillende landen oefenen extreemrechtse partijen een grote invloed uit, vormen ze sterke parlamentsfracties of zijn ze verantwoordelijk voor oproer en aanslagen. In Oostenrijk maakt de extreemrechtse Freiheitspartei (FPÖ) deel uit van de regering. In Frankrijk bestuurt het Front National enkele steden.

De opmars van het Vlaams Blok in eigen land is een verhaal op zich. Wat is er mis met het zeventigpuntenplan? Welke rol speelde het Blok in de affaire Sauwens? Wat bracht de zaak Roeland Raes aan het licht? Hoe verhouden de neonazistische krachten in Vlaanderen zich tot het Vlaams Blok? Hoe ziet een Vlaams Blok-intellectueel als gewezen journalist Guido Tastenhoye de toekomst van Brussel in de Vlaams Blok-staat? Zijn de kiezers van het Blok fascistisch, protestkiezers of gewoon misleid?

In het tweede deel van dit boek ga ik na hoe extremisme met democratische middelen kan worden bestreden. Welke middelen kunnen de democratische partijen inzetten? Zijn er afdoende juridische methodes voorhanden? Heeft de pers ook een verantwoordelijkheid? En kan de burger in dit verhaal afzijdig blijven?

Met dit boek is niet het laatste woord gezegd over het Blok. Het is wel de neerslag van mijn persoonlijke overtuiging. Sommigen zullen de middelen die ik aanhaal om het extreemrechts

te bestrijden onvoldoende sterk vinden. Anderen zullen ze dan weer schromelijk overdreven noemen. De keuze van de middelen is misschien niet eens het belangrijkste dat ik in dit boek wil meegeven. Belangrijker is het alarmsignaal dat ik wil geven. Ten slotte ben ik een man die, getekend door een historische persoonlijke betrokkenheid, vandaag het hoogste politieke ambt bekleedt in een Europese regio, die bezwaard wordt met een onverdraagzaam en racistisch imago. In *Het Vlaams Blok in elk van ons* schreef Manu Claeys dat 'het de plicht is van gezagsdragers en opinieleiders om het voortouw te nemen in het tegenoffensief.' Ik ben het met hem eens.

